

Збереження Карпатської культурної спадщини: процес пішов!

Карпатські гори, де живе майже 18 мільйонів людей, знаходяться під охороною міжнародного договору по збереженню багатой живої природи, дивовижних ландшафтів та культурної спадщини краю. **Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція)** була прийнята в травні 2003 року на 5-й конференції міністрів „Довкілля для Європи, в Києві, за спільної згоди семи країн (Чеська Республіка, Угорщина, Польща, Румунія, Сербія, Словацька Республіка і Україна). Вітаючи вступ конвенції в дію в січні 2006 року, тодішній виконавчий директор Екологічної Програми ООН (UNEP) *Клаус Топфер зазначив*: «...це є сигналом надії для людей і живої природи цього регіону, що зазнає тиску від швидких змін у світі. Цей регіон, благословенний багатую і щедрою природою, зустрічається з численними загрозами, серед яких бідність, безробіття, погане планування розвитку, нераціональне використання природних ресурсів, забруднення, вирубка лісів і надмірне полювання. Законний віднині договір має на меті врівноваження економічних потреб людей і необхідність збереження довкілля ».

У грудні 2006 року в Києві відбулася перша конференція Сторін конвенції, де було ухвалено основні напрямки подальшої роботи по її впровадженню. Зокрема, створено міжурядову Робочу групу по впровадженню *Статті 11 „Культурна спадщина та традиційні знання”* (Ст. 11: *„Сторони проводять політику, спрямовану на збереження та підтримку культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості. Сторони спрямовують свої зусилля на збереження традиційної архітектури, особливостей землекористування, місцевих порід домашніх тварин та різноманіття культивованих рослин і стале використання диких рослин у Карпатах.*) Один із основних висновків Робочої групи – визнання за необхідне створити Список Карпатської культурної спадщини та фонд для її підтримки.

Як саме має визначатися поняття Карпатських цінностей? Хто має визначати цінність? Які будуть процедури для внесення до списку? Які принципи і методи треба застосовувати? Відповіді на ці запитання почали шукати представники відповідальних за впровадження конвенції міністерств екології, разом з міністерствами культури в усіх семи країнах, офіси та представництва ЮНЕСКО в Європі, секретаріат Карпатської конвенції (у Відні), спеціалізовані дослідницькі інститути. Але, перш за все, вирішили запитати про це людей, небайдужих до карпатської культурної спадщини.

Ініціатор створення Списку карпатських цінностей - міжнародна коаліція громадських організацій ANPED, до складу якої входить понад сто організацій з різних країн, у тому числі карпатського регіону. ANPED опікується питаннями сталого розвитку та поліпшення якості життя. Організації - члени ANPED розгорнули широкий консультативний процес у карпатських країнах. В Україні цю діяльність протягом шести років координує член ANPED інформаційний центр „Зелене досє”.

Консультативний процес проходив в усіх країнах конвенції, починаючи з 2006 року. Поради, отримані від учасників різноманітних зустрічей, дискусій та нарад, стали основою загальних рекомендацій, які ANPED надав другій конференції Сторін Карпатської конвенції. Вони були схвалені представниками урядів країн, а ANPED отримав доручення продовжувати цю діяльність і провести пілотні дослідження по практичному створенню Списку Карпатської

культурної спадщини. Пілотне дослідження проводилося у двох країнах - Україні та Чехії, але за його ходом уважно стежили як колеги із ANPED, так і відповідальні представники урядів країн та секретаріату Карпатської конвенції. Зрештою результати досліджень були представлені наступній конференції Сторін (травень 2011, Братислава) і схвалені представниками урядів.

Основною базою для пілотних досліджень в Україні стала Косівщина. Саме тут були розроблені й впроваджені на практиці процедури створення Списку, проведено оцінювання запропонованих об'єктів, засновано місцеву експертну раду. Організатором цієї діяльності став Центр громадських ініціатив, до збору інформації залучилися практично всі школи району на чолі з районним відділом освіти. Досвід та результати досліджень, проведених на Косівщині, були передані до наступного українського пілотного регіону – Хустський район у Закарпатті, де до процесу активно підключилася Хустська районна Рада та громадська організація «Селиський добробут» із Нижнього Селища.

Отже, процес створення Списку Карпатської культурної спадщини розпочався. Зрозуміло, що все буде вдосконалюватись і змінюватись, тобто – розвиватись. Буде ще чимало суперечок, дискусій, проблемних питань, але цей рух буде віднині тільки вперед.

Контакти:

ANPED - www.anped.org

«Зелене досьє», координатор проекту Тамара Малькова, tamara@bg.net.ua

Центр громадських ініціатив, координатор проекту Віктор Барчук, regcentr@online.ua

Основні відомості про Список і проект можна знайти за адресою - <http://www.carpathian-heritage.org>

“Карпатська спадщина – це різноманіття природних, культурних та змішаних матеріальних і нематеріальних об’єктів та їхньої взаємодії, які визначають Карпатську унікальність та ідентифікацію”.

(Визначення прийняте на другій Конференції Сторін)

Загальна мета Списку Карпатської спадщини

Допомогти збереженню і розвитку культурних традицій в Карпатському регіоні та загальному збалансованому розвитку регіону. Список відображує цінність Карпат, поліпшує імідж регіону, стверджує унікальність та цінність життя громади. На національному рівні список допомагатиме обміну інформацією між активними людьми, розповсюдженню добрих прикладів та надихатиме небайдужих людей. На міжнародному рівні – сприятиме визнанню Карпат як самостійного і унікального регіону, створенню Карпатського простору. Список підтримує баланс між соціальним та економічним розвитком та захистом довкілля, покращення життя та благополуччя місцевих жителів, захищаючи природні ресурси й екосистеми, культурну спадщину, традиційні знання та їх практичний розвиток, що матиме позитивний вплив на всю соціально-економічну систему.

Принципи

- **Принцип різноманіття** – підтримка різноманіття форм спадщини та культурного різноманіття Карпатського регіону
- **Принцип не-елітного відбору** – підтримка різноманіття форм незалежно від їх престижності
- **Принцип балансу між матеріальними і духовними цінностями** – впевненість, що належна увага надається духовним цінностям, які швидко зникають
- **Принцип автентичності та доцільності** – внесення об’єкту до списку не сприятиме збільшенню ризиків від масового туризму та комерційної реклами
- **Принцип об’єктивності** – об’єктивний опис, що показує реальний стан об’єкту та його значення для місцевого населення

Критерії

- **Унікальність** – Карпатська спадщина – це те, що є унікальним і типовим для Карпат і що не можна знайти в інших частинах світу
- **Оригінальність** – Карпатська спадщина пов’язана історично з місцевістю і/або має етнографічну цінність
- **Важливість для розвитку громади** – внесення об’єкту до Списку підсилює його значення для місцевої спільноти, надихає людей до співпраці та підтримує громаду в цілому
- **Відношення до природного середовища** – спадщина є частиною ландшафту, культури та способу життя (наприклад, зразок традиційного поселення, землі та водокористування, які представляють традиційний спосіб співіснування людини і природи).
- **Використання ландшафтів** – об’єкт пов’язаний з типовими матеріалами, практиками, технологіями та звичаями
- **Захист** – цей критерій передбачає, що запропонований об’єкт пов’язаний із зусиллями людей щодо його захисту в цілому, і зокрема, у випадку, коли йдеться про його зникнення
- **Природність звернення до традицій** – треба враховувати природність розвитку та роль об’єкту для 21 століття
- **Стійкий розвиток** – збереження спадщини підтримує сталий розвиток регіону

Категорії

1. Природні об’єкти
2. Традиційне господарювання та спосіб життя
3. Харчові продукти

4. Ремесла
5. Народна архітектура
6. Народне вбрання
7. Звичаї та обряди
8. Декоративне мистецтво
9. Мова
10. Народна музика
11. Народні танці
12. Пам'ятки історії
13. Духовна культура
14. Інше

Використання

- Інструмент забезпечення захисту та сталого розвитку карпатського культурного надбання
- База для створення та впровадження політики збереження культури
- Допомога для створення місцевої політики в галузі сталого розвитку та туризму
- Допомога у фінансуванні проектів захисту культури та розвитку, засіб залучення інвестицій до регіону
- Інструмент екологічної освіти та підвищення рівня обізнаності про карпатську культуру
- Підтримка обговорення нагального стану спадщини та її захисту
- Допомога місцевому населенню краще зрозуміти цінність культурних традицій і традиційного способу життя та їх збереження, збереження народних традицій у бізнесі та традиційного способу життя

Рекомендації щодо створення та адміністрування

Кожна країна самостійно несе відповідальність за внесення пропозицій, їх прийняття, оцінку та відзначення. Це може регулюватися незалежною структурою або регіональною комісією. Будь-хто (приватна особа чи організація) може запропонувати об'єкт для внесення у Список. Пропозиції розглядаються та затверджуються радою (або іншим незалежним органом, що складається з експертів, місцевих лідерів чи інших представників державних та громадських зацікавлених структур). Рада діє вільно і гнучко. Головне її завдання – упевнитися, що запропонований об'єкт відповідає встановленим критеріям та принципам Списку. Пропозиції розглядаються хоча б один раз на три місяці (можливо, через електронну пошту) та обговорюються на більш широкому зібранні, в ідеалі – на загальнонаціональних зборах зацікавлених сторін хоча б один раз на рік. Національний координатор Карпатської конвенції може брати до уваги діяльність таких рад та забезпечувати інформаційний зв'язок між усіма учасниками процесу. Він може також рекомендувати та сприяти фінансовій підтримці конкретних об'єктів, визначених радою експертів як пріоритети для підтримки, за рахунок національних та міжнародних ресурсів.

Список створюється за принципом – знизу догори, тобто пропозиції надходять і затверджуються на рівні місцевих громад і у співпраці з зацікавленими сторонами Карпатської конвенції. Дуже важливою є роль місцевих лідерів, які обізнані з місцевими умовами та зацікавлені в збереженні культурної спадщини. Кожний об'єкт має включати контактну інформацію про особи чи організації, відповідальні за них. Міждисциплінарний підхід, співпраця з активними в галузі збереження спадщини експертами й організаціями, як з приватного, так і з громадського сектору, - вітається.

Необхідна інформація про об'єкти

- Назва
- Категорія
- Опис (включаючи нинішній стан)
- Проблеми
- Дата подання та джерело
- Контакт (відповідальний)
- Мова спілкування
- Розташування
- Доступ (для відвідувачів, включаючи інформацію про особливу чутливість)